

KADIN MAHKÛMLARIN CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN SONRA TOPLUMSAL HAYATA KATILMADA YAŞADIKLARI ZORLUKLAR

Dr. Emirhan Darcan

Öz

Bu literatür taramasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde kadın mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra yüzleşmek zorunda kaldıkları zorlukları ve hayata katılım programlarının bu zorluklara nasıl eğilmesi gerektiği konusu incelenmektedir. Profillemeye yoluyla mahkûm kadınların temel özellikleri ve suç kariyeri edinmelerinde rol oynayan hayat koşulları ortaya koyulmaktadır. Bu çalışmada hayata katılım konusundaki başlıca zorluklar ve mahkûm kadınların ıslah merkezlerinden çıktıktan sonra ihtiyaç duydukları hususlar, cinsiyet temelli bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Son olarak, hayata katılım programlarının kadın suçlulara daha iyi ve etkin bir hizmet sunabilmesi için hangi özelliklerinin olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde, cezaevinden çıkan kadın nüfusu ile birlikte çalışabilme kapasitesinin artırılması için toplumsal kaynaklara yatırım yapılması, kadınların şartlı tahliye koşullarını ihlal etmesi riskini azaltabilmek için şartlı tahliye gözetiminde esneklik sağlanması gerekliliği ve cezaevinden çıkan kadın suçlulara kapsamlı hizmetler sunulması gibi bazı uygulama ve politikaların etkilerine yer verilmiştir. Farklı girişimlerin değerlendirilmesi ve etkinliklerinin tespit edilebilmesi için bu alanda daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Kadın Mahkûmlar, Hayata Katılımdaki Zorluklar, Cinsiyet Temelli Yaklaşım, Cezaevi, Politika

THE CHALLENGE OF REENTRY FOR FEMALE INMATES

Abstract

Incarcerated women return to their communities from prison has been an enduring focus of interest in Criminal Justice. In this study, the author used academic literature about reentry to investigate the challenges regarding female reentry process and programs in the United States. The results of this study provide strong support for policy implications, which include investing in community resources that strengthen the capacity of neighborhoods to work with this population, the need of making parole supervision more flexible to reduce the risk that women fail to meet their parole requirements, and providing comprehensive services to female offenders after their release. Finally, reentry programs for women offenders in order to provide better and more efficient service features are suggested. Directions for future research are discussed so as to evaluate the different policy initiatives

Keywords: Female Inmates, The Challenge of Reentry, Gender-Based Approach, Prison, Policy

1.GİRİŞ

Son yıllarda, mahkûmların toplumsal hayata katılımı, şartlı tahliye koşulları ve hizmetleri ile mahkûmiyetin toplumsal hayat üzerindeki etkileri konularına artan bir ilgi söz konusudur. Ancak, entelektüel ve kamu politikaları alanındaki tartışmalar, kadınların mahkûmiyet sonrası topluma katılım sürecinde karşılaştıkları belirli zorlukları kapsama konusunda başarısız olmuştur. Mahkûmiyet sonrası topluma katılımın önemli bir değişkeni olan cinsiyet hakkındaki bilgi eksikliği, konuyu ele alma girişimlerini büyük ölçüde kısıtlamaktadır.

Bu literatür araştırmasının temelinde, Amerika'da kadın mahkûmlarla ilgili politikaların neler olduğunu tanımlamak, ülkemizdeki genel durumun fotoğrafını çekmek ve bu sayede kadın mahkûmların cezaevi sonrası sosyal hayata entegrasyonlarında yaşanan sorunların çözümü için eleştirel değerlendirmelerde bulunmak hedeflenmektedir.

Çalışmanın gündeme getirdiği ve vurgulamaya çalıştığı eleştirel değerlendirmeler, kadın mahkûmların sosyal hayata katılımı için gerçekleştirilen politikalarda, araştırmacılar tarafından zaman içerisinde bilimsel olarak tespit edilen tavsiyeleri içermektedir. Esasında, literatürde "Evidence Based Policy" olarak bilinen "Kanıt Dayalı Politika" bakış açısı, politika belirleyicilere, uygulanacak politikaların bir takım değişkenlere – toplum, cinsiyet, demografik özellikler vb. göre farklı sonuçlar arz edebileceğini işaret eder. Topluma kazandırma politikalarının da zaman içinde bilimsel araştırma yöntemleri uygulanarak gerek istatistiksel gerek ise nitel şekilde farklı değişkenler kullanılarak analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bilimsel analizler sonucu ortaya çıkan kanıtlar, çalışmanın "Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra

toplumsal hayata katılma sürecindeki özel ihtiyaçları ve karşılaştıkları zorluklar” adlı bölümünde politika belirleyicilere sunulmaktadır.

Özetle, çalışmanın ilk bölümünde kadın suçluluğunun kuramsal çerçevesine, ikinci bölümde ABD ve Türkiye’de cezaevlerindeki kadınların demografik profiline değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise mahkûmiyeti biten kadınların ıslahevlerinden salıverildikten sonra karşılaştıkları zorluklar analiz edilmektedir. Son olarak dördüncü bölümde, toplumsal yaşama katılım programlarının gerçekten etkili olabilmesi için sahip olmaları gereken özellikler tartışılmaktadır.

2. KURAMSAL AÇIDAN KADIN SUÇLULUĞU

Literatürde kadın suçluluğu ve özelinde de kadın mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal hayata katılmada yaşadıkları zorlukları açıklarken iki temel yaklaşımın ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir. İlki, genel gerilim kuramıdır. Bu kuramı inceleyen araştırmacılar (Agnew & Broidy,1997; Agnew, 2001), kadın ve erkeklerin yaşamları boyunca karşılaştıkları gerilim ve stresin üstesinden gelebilme noktasının farklı olduğunu ileri sürmektedirler. Buradan hareketle üstesinden gelinemeyen gerilim ve stresin, suçun işlenmesinde özellikle cinsiyet temelli bir belirleyici olabileceği değerlendirilmektedir (Agnew, 2001). Kadın suçluların işledikleri suçlar, kadın bireylerin içinde buldukları gerilim ve üstesinden gelemedikleri yoğun baskı ve stresin sonucu olarak ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. İkinci yaklaşım ise, feminist kuramıdır. Bu kurama göre kadın mahkûmiyetleri tamamen kadın bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

2.1. Genel Gerilim Teorisi

Araştırmacılar, genel gerilim teorisini kadınların suç işlemesine yol açan sebeplerin açıklanması amacıyla test etmiş ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşmışlardır. Genel gerilim teorisinin temelinde, gerilim ve stres öfkenin artmasına sebep olur, bu öfkenin bireyi suç işlemeye itebileceği ayrıca hayal kırıklığı ve yoksunluk halinin yoğun olarak yaşanmasının sonucunda ise bir tepki hareketi olarak suçun işlenebileceği yönünde bir açıklama vardır (Agnew, 2001).

Bireyler farklı şekillerde stres ile baş edebilirler, fakat bazıları bu konuda başarısız olur ve suç işler. Agnew (2001) büyük olasılıkla suça neden olan gerilimin karakteristik özelliklerini, haksız, yüksek derecede meydana gelen bir gerilim olması ve bireylerdeki düşük sosyal kontrol ile ilişkili olduğunu açıklar (Agnew, 2001).

Kadın suçluluğunu genel gerilim teorisiyle açıklamayı düşündüğümüzde Broidy ve Agnew (1997) öncelikle kadınların yaşadığı başlıca gerginlik türlerinin belirlenmesi gerektiğine vurgu yapar. Bu belirlenecek gerginlik türünün, kadın suçluları erkek

suçlulardan ayıran özelliğe sahip olduğu değerlendirilir. Broidy ve Agnew'a (1997) göre, kadınların özlemleri veya ideal hedeflere ulaşma yönünde yaşadıkları başarısızlık ile kıyaslandığında pozitif değerli hedeflere ulaşma yönünde yaşadıkları başarısızlıklar kadın bireyler üzerinde daha büyük ve etkili bir gerginlik oluşturmaktadır. Bunun sebebi ise; ideal ve özlem duyulan hedeflere ulaşmada yaşanan başarısızlık daha kabul edilebilir ve üstesinden gelinebilir iken pozitif değerlerin gerçekleşme yönüyle diğer gruba göre daha gerçekçi ve erişilebilir olmalarıdır (Agnew & Broidy, 1997).

Broidy ve Agnew'in (1997) kullandığı verilere göre, kötü ve başarısız ilişkiler kadınlar için önemli bir gerginlik kaynağıdır. Bu ilişkiler kadının suç davranışına yönelmesiyle de bağlantılıdır. Genel olarak kadınlar arasında bir kıyaslamaya gidildiğinde, sosyal kontrolü düşük olan toplumda yaşayan ve önceki dönemde suç işlemiş olan bir kadının, hayatında herhangi bir suça karışmamış bir kadına oranla ileriki süreçte bir suça meyil etme/karışma ihtimalinin daha yüksek olduğu savunulmaktadır (Agnew & Broidy, 1997).

2.2. Feminist Kuram: Kadın Suçluluğunu Anlamada Cinsiyet Temelli Bakış Açısı

Kadın suçluluğunu izah etmek için, cinsiyet odaklı bir bakış açısı olan Feminist Kuram'a da ihtiyaç duyulmaktadır. Cinsiyet temelli yaklaşım, bu çalışmada bir kadını suç işlemeye sürükleyen faktörlerin iç yüzünü anlamada, toplumun belirlediği yasal sınırlar içinde hayatlarını nasıl sürdürdüklerini öğrenmede önemli bir unsurdur.

Kadınların toplum içinde ötekileştirilmesinin ve değersizleştirilmesinin temelinde toplumdaki ataerkil kurumların ve değerlerin olduğu perspektifine odaklanan feminizm, kadın suçluluğunu sosyo-kültürel bağlamda roller ve güç ilişkileri temelinde ele alır. Bu kurama göre kadın suçluluğu, kadının toplumdaki ikincil ve sosyal baskıya maruz kalmış pozisyonundan kurtulmak kendini ataerkil toplumdaki "erkek" figüründen korumak amacıyla ortaya çıkmaktadır (Gottschalk, 2009).

Feminist teorisyenler, kadın suçluluğunda geleneksel ataerkil aile yapısından miras kalan kadının toplumdaki ikincil rolü ve sosyal kurumların yetersiz politikalarının belirleyici rol üstlendiğini savunur. Ayrıca, feministler toplumdaki uygulanan politikaların kadınlara yönelik negatif ayrımcılıkta bulunduğu vurgu yapar ve sorgulanması gerektiğini savunur (Hearn, 1998: Carderelli, 1997). Birçok kadın suçlunun toplumda karşılaştıkları sosyal ve ekonomik zorluklar onların meşru sınırlar dışına çıkmalarına ve bunun doğal sonucu olarak da ceza adalet sistemiyle yüzleşmelerine sebep olmaktadır (Gido & Dalley, 2009).

Kadın ve erkeklerin sosyalleşme süreçlerinin birbirlerinden farklı olduğu ve bu süreçlerin sonucunda kadınlarda ortaya çıkan sosyal rol ve kimliğin toplumdaki güç ku-

ramlarıyla birlikte ele alındığında kadın suçluluğunun açıklanmasında önemli ve gerekli olduğu feminist kuramcılar tarafından ifade edilmektedir (Gottschalk, 2009). Savunulan bir önemli ayrıntı da kadınların uyguladığı şiddetin erkeklerden farklılık sergilediğidir. Kadınlar erkeklere oranla uyguladıkları şiddette daha çok kendilerini koruma refleksinin bir yansıması olarak muhataplarını fiziksel yaralama eğilimindedirler (Bloom & Covington, 2009).

Feminist kriminologlar, 1970'lerin sonlarından itibaren kadınların erken yaşlarda suçun mağduru olmaları ile sonradan kendilerinin suçlu olarak hapse girmeleri arasında bir "yol güzergâhı" olduğunu savunurlar. Bahsedilen bu güzergâh daha çok cinsiyet temelli bir güzergâh olarak tanımlanır. Nedeni de kadın ve erkeklerin kendilerine özel ve ayrı yaşam güzergâhlarının olmasıdır. Bu suça götüren güzergâhlardan da en çok kullanılan temelinde, hayatta kalma/yaşam mücadelesi ve madde bağımlılığı vardır (Reisig, Holtfreter, & Morash, 2006) "Yol Güzergâhı yaklaşımını, kız ve kadınların mağduriyet ve travma geçmişlerinin onları suçlu davranışa götüren risk faktörleri" olarak tanımlarlar (McDaniels-Wilson ve Belknap, 2008, s. 1091).

Kadınların suç işlemesine neden olan faktörlerin kuramsal çerçevesini keşfettiğimiz bu bölümün akabinde, cezaevindeki kadınların temel özelliklerine ve yaşam koşullarına yer verilecektir.

3. ABD İSLAHEVLERİNDEKİ KADIN MAHKÜMLERİN ÖZELLİKLERİ

3.1. Kadın Mahkûmların Yaygınlık Durumu

Kadın mahkûmların topluma katılım sorununun boyutları hakkında bir fikir sahibi olabilmek için, önümüzdeki yıllarda Amerikan hapishanelerinden kaç kadının çıkacağını bilmek faydalı olacaktır. Sabol, Minton ve Harrison'ın (2007: 1-22) çalışmalarına göre, 2006 yılında ABD hapishanelerinde 209.908 kadın mahkûm bulunmaktaydı ve bu sayı o zamanın toplam cezaevi nüfusunun %9,1'ine denk gelmekteydi. Bu kadınların 111.403'ü devlet veya eyalet hapishanelerinde tutulurken, 98.577'si ise yerel nezarethanelerde kalıyordu. Özellikle pek çok batı Avrupa ülkesindeki mevcut eğilimle karşılaştırıldığında, ABD'deki genel islahavi nüfusu içerisinde kadınların oranı oldukça yüksektir. Yerel nezarethanelerde kalan kadın sayısı 2013 yılında 102.400'e yükselerek toplam yerel nezarethane nüfusunun %14'üne denk gelmiştir (www.bjs.gov, 2013). Örneğin Aebi ve Delgrande'a (2008) göre, 2006'da Fransa'da hapishanelerdeki kadınların oranı %3,7 iken, Danimarka'da %4,5, İtalya'da %4,7, Almanya'da %5,1 ve İngiltere ve Galler'de %5,8'dir. Kadın mahkûm oranının en yüksek olduğu Avrupa-Asya ülkeleri ise Rusya (%6,9), Portekiz (%7) ve İspanya (%7,8). King's College of London tarafından 2013'de yayınlanan World Prison Brief (Dünya Hapishaneleri Belgesi) raporuna göre ise en çok kadın mahkûm bulunduğu ülkeler

sırasıyla Maldivler (%21,6), Hong Kong (%20), Bahreyn (%18,5) olarak sıralanmaktadır. Kadın mahkûm oranının yüksek olduğu gelişmiş ülkelerle bir kıyaslamaya gidildiğinde Amerika'daki kadın mahkûm oranı aynı zaman aralığında Kanada'dan (%6) ve Avustralya'dan (%7,8) daha yüksektir. Bu bilgileri, ABD'nin dünyada en fazla kişinin hapis cezasına mahkûm edildiği ülke olmasıyla birleştirdiğimizde, ABD ıslahevlerinden önümüzdeki yıllarda çıkacak olan kadın sayısının diğer ülkelerden daha fazla olacağını kolaylıkla görebiliriz.

Cezaevlerindeki kadın sayısının dünya genelinde son yıllarda erkeklerden daha hızlı bir artış sergiliyor olması, kadın mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra topluma katılmaları konusuna eğilimin önemi hakkında da fikir vermektedir (Marcus-Mendoza, 2011). Devlet ve eyalet cezaevlerindeki kadın sayısı 2000 yılından 2006'ya kadar %3,3 artarken, erkek mahkûm sayısı %2 artmıştır. Nezarethane nüfusuna baktığımızda aradaki bu fark daha da belirginleşmektedir: 2000-2006 yılları arasında kadın mahkûm sayısı %40 artarken, erkek oranı %22 artmıştır (Sabol, Minton ve Harrison, 2007: 2).

Ancak, kadın mahkûmların cezaevinden çıktıktan sonra topluma katılım çalışmalarına eğilmemiz gerektiğini bu sayısal verilerden daha fazla ispatlayan bir diğer durum ise, mahkûmiyetin bitiminde yeniden tutuklanma ve yeniden hüküm giyme oranlarıdır (Reynolds, 2013: 1). Eyalet hapisanelerinden salıverildikten sonraki üç yıl içerisinde yeniden yakalanan kadınların oranı %58 iken yeniden hüküm giyenlerin oranı %40'tır (Langan ve Levin, 2002: 1). Bu oran Bui ve Morash tarafından 2010 yılında yapılan çalışmada %45 olmuştur (Bui, H. N. ve Morash 2010). ıslahevlerine girişi yapılan kişilerin pek çoğu aslında ikinci kez giriş yapan kişilerden oluşmaktadır (Spjeldnes ve Goodkind 2009); örneğin 2013 yılında New York Eyalet ve Yerel hapisanelerine giren kadınların %35'i şartlı tahliye koşullarını ihlal eden kadınlardan oluşmaktadır (Reynolds, 2013).

3.2. Cezaevindeki Kadın Mahkûm Profili

Kadınların mahkûmiyet sonrası topluma katılım sürecinde karşılaşılabilecekleri zorlukların anlaşılabilmesi için, bu kadın mahkûmların özelliklerinin ve mahkûmiyet öncesi sorunlarının farkında olmak gerekir. Greenfeld ve Snell, 1999'da Adalet İstatistikleri Bürosu tarafından çıkarılan bir raporda, eyalet hapisanelerindeki kadınların %63'ünün siyahi veya hispanik uyruklu olduğunu, yaş ortalamalarının ise 34 olduğunu belirtmiştir. Kadınların çoğunluğu şiddet içermeyen suçlardan hüküm giyerken (suçların %71'i şiddet içermemektedir), %34'ü ise uyuşturucuyla ilgili bir suçtan mahkûm olmuştur. Bu mahkûmların yaklaşık üçte ikisi eski sabıkalı olup, çoğunluğunun (%57) hayatlarında istismar geçmişi bulunmaktadır. Kadın mahkûmlardan yaklaşık olarak %80'i suça karışmadan önceki dönemlerinde ya cinsel istismar ya da aile içi şiddetin mağduru olmuşlardır (Currie & Widom, 2010: 115). Çoğunluğu eğitimsiz

ve yoksul olan bu kadınların %64'ünün liseyi bitiremediği (Harlow, 2003: 1-12), %48'inin tutuklandığı günün bir ay öncesine kadar herhangi bir işte çalışmadığı ve %15'inin yakalanmadan önceki bir yıl bir süre evsiz yaşadığı tespit edilmiştir (ABD Adalet İstatistikleri Bürosu, 2000). Mahkûm kadınların çoğunluğunun uyuşturucu kullanma geçmişi de bulunmaktadır. Eyalet hapisanelerindeki kadınların %74'ü mahkûmiyet öncesinde düzenli şekilde uyuşturucu kullanıyor iken, %40'ı suçu işleme anında uyuşturucu kullanmış, %84'ünün ise geçmişte bir dönem uyuşturucu kullandığı belirlenmiştir (Mumola, 1999: 1-16). Son olarak Fogel (1993: 367-377) çalışmasında hapse giren pek çok kadının ruhsal rahatsızlıklar yaşadığını gözlemlemiştir. Çocuklarından ayrı kalmak ve mahkûmiyet stresi, durumu daha da ağırlaştırabilmektedir (Reynolds, 2013).

Kadınlar, erkeklerden farklı sebeplerden dolayı suça yönelebilirler ve bu sebeplerin öğrenilmesi, kadınların hapisaneden çıktıktan sonra toplumsal hayata katılımları sürecinde yeniden suç sistemine dönmelerini önleyebilmek açısından çok önemlidir. Pek çok kadın cezaevinden çıktıktan sonra yeniden tutuklanmasına ve hapis cezası almasına yol açacak sorunlar yaşamaktadır (Raj, ve diğerleri., 2008; Marcus-Mendoza, 2011). "Kadınların suça giden yolda en yaygın gerekçeleri istismardan, yoksulluktan ve madde kullanımından kurtulma yollarına dayanmaktadır" (Bloom, Owen ve Covington, 2003:8). Bu üç faktör arasındaki ilişki karmaşık olduğu kadar önemlidir de. Fiziksel, cinsel ve duygusal istismar, kadın suçluların geçmişinde oldukça yaygın görülen unsurlardır ve bunlar aynı zamanda madde kullanımı sorununun da kaynağı olabilir (istismarın verdiği acıya çare olacağı düşüncesiyle uyuşturucu kullanmak gibi). Diğer taraftan fiziksel, cinsel ve duygusal istismar, kadının madde kullanımı etrafında dönen yaşam tarzının veya madde kullanıcısı olup aynı zamanda cinsel şiddete veya aile içi şiddete başvuran bir tanıdığı ile yakın ilişki içerisinde olmasının bir sonucu da olabilir. Benzer şekilde, pek çok kadın, yoksulluk sebebiyle uyuşturucu ticaretine veya fuhuşa sürüklenmekte ve bunu genellikle cinsel istismar takip etmektedir. Bu durum kadını madde kullanımına veya fiziksel ve cinsel istismara karşı açık bir pozisyonda bırakmaktadır. Diğer bir deyişle, kadınların cezai adalet sistemine girmeden önceki hayatlarında maruz kaldıkları şiddet, genellikle ceza aldıkları suç davranışı ile bağlantılı olmaktadır (Bloom, Owen ve Covington, 2003; Carlson, Shafer, & Duffee, 2010; Dehart, 2005). Ruhsal problemler de uyuşturucu kullanımını tetiklediği için uyuşturucuyla ilgili suçlarla yakından ilişkilidir. Diğer taraftan, uyuşturucu kullanımı bazı ruhsal sorunlara yol açarken, bazı durumlarda da ileri düzey travmalara neden olabilmektedir (CSAT, 1999).

Annelik, hapisanede bulunan kadınları etkileyen bir diğer önemli unsurdur ve bu konu kadın ve erkekler arasındaki büyük farkların gözlemlendiği alanlardandır. Mumola'nın 2000 yılında mahkûm ebeveynlerle yaptığı kapsamlı çalışma, eyalet hapis-

hanelerindeki kadınların %65'inin küçük yaşta çocuğu olduğunu ve %45'inin birden fazla küçük yaşta çocuğu olduğunu tespit etmiştir. Ne yazık ki bu çapta geniş çalışmaların eksikliği nedeniyle 2000 yılındaki çalışma referans gösterilmiş olsa da mahkûmlar arasında gözlemediği orijinal tespitler hala önemini ve değerini korumaktadır. Mumola'nın, çocuğu olan kadın ve erkek mahkûmlar arasında gözlemediği bazı farklılıklar şöyledir:

Erkeklerle oranla daha fazla [mahkûm] kadının cezaevine girmeden önce çocuklarıyla yaşadığını belirtmiştir. Eyalet hapisanelerindeki annelerin yaklaşık %64'ü cezaevine girmeden önce çocuklarıyla yaşarken, bu oran erkeklerde %44'tür.

Cezaevindeki anne ve babalar arasında çocuklarının o anki bakımından sorumlu olan kişiler hakkında sorulan sorulara verdikleri cevaplar açısından ciddi farklar gözlenmektedir. Eyalet hapisanesindeki babaların %90'ı en az bir çocuğunun annesiyle kaldığını belirtirken, cezaevindeki annelerin ise %28'i en az bir çocuğunun babasının himayesinde olduğunu söylemiştir.

Eyalet hapisanesindeki anneler çoğunlukla (%53) çocuğun büyükanne ve büyükbabasının veya bir akrabasının (%26) himayesinde olduğunu belirtmiştir. Eyalet hapisanesinde kalan ve çocuklarının büyükanne ve büyükbabasıyla (%13) ya da bir akrabasıyla (%5) yaşadığını söyleyen babaların oranı ise kadınlara göre oldukça düşüktür. Eyalet hapisanesindeki annelerin %10'u çocuklarının koruyucu ailenin yanında veya resmi bir kurumun himayesinde olduğunu söylerken, babaların ise %2'si aynı bilgiyi vermiştir (Mumola, 2000:4).

4. TÜRKİYE'DE KADIN MAHKÛMLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Kadın mahkûmlar ve mahkûmiyet sonrası toplumsal hayata katılım olgusu bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gelişen hukuksal, sosyal ve ekonomik ortamın değişimiyle birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Ne yazık ki; bu konuyla ilgili Türkiye'deki literatür halen sığ ve kısıtlıdır.

Adalet Bakanlığımız tarafından 2010 tarihinde yapılan yazılı açıklamada Karataş, Ankara, Bakırköy ve Çifteler kapalı, Denizli açık olmak üzere, 5 kadın ceza infaz kurumu bulunduğu bildirilmiştir. Bu açıklamada ayrıca ülkemizdeki ceza infaz kurumlarında hükümlü, tutuklu ve hükmen tutuklu olarak bulunan kadınların işledikleri suç türlerine ilişkin bilgiler de sunulmuştur. Sunulan bilgiler ışığında kadınların en fazla işlediği suçlar sıralandığında ilk sırada adam öldürme, ikincil olarak uyuşturucu, üçüncü olarak da hırsızlık suçlarının geldiği anlaşılmıştır (haberx.com, 2010).

Tablo 1. Kadın Mahkûmların Mahkûm Nüfusu İçindeki Payı

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın	Kadınların genel toplama oranı
1997	60 843	58 552	2 291	3,77
1998	66 096	63 576	2 520	3,81
1999	67 676	65 278	2 398	3,54
2000	50 628	48 758	1 870	3,69
2001	55 804	53 732	2 072	3,71
2002	59 512	57 398	2 114	3,55
2003	63 796	61 594	2 202	3,45
2004	58 016	56 062	1 954	3,37
2005	55 966	54 128	1 838	3,28
2006	70 524	68 075	2 449	3,47
2007	90 732	87 553	3 179	3,50
2008	103 435	99 842	3 593	3,47
2009	115 920	111 853	4 067	3,51
2010	120 194	116 002	4 192	3,49
2011	128 253	123 648	4 605	3,59
2012	134.002	129.164	4 838	3,61
2013	142.231	137.067	5.164	3,63

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

Ülkemizde kadın mahkûmların durumuna bakıldığında, 1997-2013 yılları arasında kadın mahkûmların mahkûm nüfusu arasındaki oranında (3.77-3.63) belirgin bir değişiklik görünmemektedir. Fakat belirtilen yıllar arasında oransal bir değişim olmasa da mahkûm sayılarında iki katından fazla bir artış olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda kadın mahkûmiyetlerinin de artışa sahip olduğu gözlenmiştir. Elde edilen son istatistiki bilgiler ışığında, 2014 yılı ilk altı ayında hükümlü ve tutuklu kadın sayısı 5348 olarak tepit edilmiştir.

İlgili tablolar aşağıda sunulmakla birlikte, istatistiki veri tabloları ışığında yapılan değerlendirmeler şöyledir; hükümlü ve tutuklu kadınların % 57,7'lik bölümünün 21 ve 39 yaş arasında (Genç-Orta Yetişkin) suç işledikleri, öğrenim durumlarının ise %17,1

okuma yazma bilmeyen, %21,9 ilkokul mezunu olduğu gözlenmiştir. İlginç bir bulgu da lise ve dengi okul mezunlarının da azımsanamayacak %13,8 oranında olduğudur. Bu sonuç ülkemizde her ne kadar kadın mahkûmların düşük seviyede öğrenime sahip olduklarını gösterse de lise ve dengi okul mezunu olanların da çeşitli nedenlerle mahkûm olabildiği gerçeğini ispatlamaktadır. Dolayısıyla düşük seviyedeki öğrenim durumu kadın mahkûmluğunu anlamada tek başına bir değişken olamayacağı kanaatini uyarmaktadır. Medeni durumları değerlendirildiğinde ise evliler %40,7, bekarlar %27,4, boşanmışlar ise %19,8'lik orana sahiptir.

Tablo 2. Kadın Mahkûmların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Haziran 2014 verilerine göre)

Yaş Gruplarına Göre Dağılım	Hükümlü	Tutuklu	Genel Toplam
12 ve 17 Yaş Arası (Çocuk)	14	28	42
18 ve 20 Yaş Arası (Genç)	114	76	190
21 ve 39 Yaş Arası (Genç-Orta Yetişkin)	2.620	460	3.08
40 ve 64 Yaş Arası (İleri Yetişkin)	1.771	162	1.933
65 ve 79 Yaş Arası (Yaşlı)	63	7	70
80 Üstü (İleri Yaşlı)	3	2	5
Yaş Grubu Bilinmeyen	8	3	11
Toplam	4.593	738	5.331

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

Tablo 3. Kadın Mahkûmların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı (Haziran 2014 verilerine göre) *

Öğrenim Durumu	Kadın		
	Ç	Y	T
Okuma- Yazma Bilmeyen	6	907	913
Okur- Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	3	402	405
İlkokul Mezunu	10	1.660	1.67
İlköğretim Mezunu	10	411	421
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	7	596	603
Lise veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	5	735	740
Yüksekokul ve a Fakülte Mezunu	-	242	242
Yüksek Lisans Mezunu	-	6	6
Doktora Mezunu	-	-	0
Öğrenim Durumu Bilinmeyen	1	330	331
Toplam	42	5.289	5.331

Ç=Çocuk Y=Yetişkin T=ToplamKaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>**Tablo 4. Kadın Mahkûmların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı (Haziran 2014 verilerine göre)**

Medeni Durumu	Hükümlü	Tutuklu	Genel Toplam
Bekâr	1.196	267	1.463
Bilinmeyen	109	52	161
Boşanmış	955	102	1.057
Dul	410	59	469
Evli	1.917	258	2.175
Evliliğin Feshi	1	-	1
Evliliğin İptali	5	-	5
Genel Toplam	4.593	738	5.331

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

* Not: Öğrenim durumu istatistikleri, hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumuna girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlanmıştır.

Kadın suçlarının suç işleme nedenlerine yer verilen kuramsal çerçeve ve ABD ile Türkiye'deki genel durumun akabinde, kadınların ıslahevinden çıktıktan sonra karşı karşıya kaldıkları zorlukların analizine geçebiliriz.

5. KADINLARIN CEZAEVİNDEN ÇIKTIKTAN SONRA TOPLUMSAL HAYAT KATILMA SÜRECİNDEKİ ÖZEL İHTİYAÇLARI VE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Cezaevinden çıkan kadınların iş ve yaşayacak yer bulmak gibi pek çok ihtiyacı söz konusudur. Bunun yanında bu kadınlar tahliye şartlarına da uymak zorundadırlar. Cezaevinden çıktıktan sonra çocuklarına kavuşmak, onlarla yeniden buluşmak ve bakımlarını üstlenmek isterler. Ayrıca bir önceki bölümde bahsedildiği üzere, pek çok kadının ruhsal sağlık ve madde kullanımı problemlerinin olmasının yanı sıra, düşük düzeyde eğitim ve mesleki becerisi bulunmaktadır. Kadınların cezaevinden çıktıktan sonraki ihtiyaçları üç kategoride toplanabilir: temel ihtiyaçlar, kişisel ihtiyaçlar ve ilişkisel ihtiyaçlar.

5.1. Temel İhtiyaçlar

Islahevinden yeni çıkmış bir kadının acil ihtiyaçlarının en önemlilerinden biri, güvenli ve kendisine yetecek düzeyde bir konut bulma ihtiyacıdır. Pek çok kadın başlangıçta aile üyeleriyle yahut eski veya mevcut partnerleriyle kalmayı tercih eder. Ancak her ne kadar cezaevinden çıktıktan sonra kalacak bir yer bulma konusu hem kadın hem de erkekler için bir zorunluluk olsa da, kadınlar bu konuda daha çok sıkıntı yaşayabilirler, çünkü eğer yakın ilişkide oldukları partnerleri ile kalmaya karar verirlerse kendilerini aile içi şiddetten korumaları gerektiğini de hesaba katmak zorundadırlar (Berman, 2005:21). Devlet hapishanelerinden seçilen bazı mahkûmlar, yaşadıkları yerleşim bölgelerinde toplum hizmetinde bulunarak cezalarının bir bölümünü geçirebilirler, bu da topluma katılımları adına bir adım niteliğindedir. Konut bulma ihtiyacı özellikle 1998'de Kongre'den geçen Kaliteli Konut ve İş Sorumluluğu Yasası'ndan sonra daha da zorlaşmıştır. Bunun sebebi, bu yasanın, yerel İmar İskân Makamları'nın, herhangi bir suçtan hüküm giymiş, suçlanmış veya şüpheli görülmüş kişilerin konuta kabul edilmesini veya eve yerleşmesini engellenmesine izin vermesidir (Evans, 2006:285-308). O'Brien'in çalışmasında ıslahevlerinden doğrudan sokaklara salıverilen mahkûmların, kendilerine ait bir evleri olması için yeterli paraları olana kadar sürekli yer değiştirdiği ve daha çok geçici tedariklere bağlı yaşamaya çalışma eğiliminde oldukları görülmektedir (O'Brien, 2001:289). Kendi evlerini kiralayana kadar bu kadınların bulmaları gereken ilk şey bir iştir.

Eğitimsizlik, cinsiyet ayrımcılığı ve uyuşturucu veya suç geçmişiyile ilgili damgalanma durumu, hapishanedan çıkan kadınların iş bulma başarısını olumsuz yönde etkile-

mektedir. Pek çok kadın hapisshaneden çıktıktan sonraki dönemde akademik veya mesleki becerilere sahip olmadığını belirtmiştir. Richie'nin çalışmasında bu kadınların, genellikle kendileri için bile kısıtlı kaynakları olan ailelerinin bakımına veya katı şartları ileri süren kamu kuruluşlarına muhtaç olduklarını tespit etmiştir. Bu kadınlar aynı zamanda bazı toplumsal yardım kuruluşlarından dönemsel olarak gıda desteği de almaktadır. Kendileriyle görüşülen kadınlardan bazıları bu seçeneklerin arasında boğulmanın kendilerini yasadışı faaliyetlere nasıl hızla ittiğini anlatmışlardır (Richie, 2001:377). Tekrar etmek gerekirse, bütün eski mahkûmların bir iş bulma zorunluluğu olsa da, kendilerine ve çocuklarına bakmak zorunda olan kadınların genellikle daha kısıtlı bir iş geçmişi ve erkeklerden daha düşük bir ücret beklentileri bulunmaktadır (Berman, 2005: 16). Aynı zamanda pek çok kadının çalışabilmesi için ilk olarak madde kullanımı tedavisinden geçmesi gerekmektedir.

Avukat ve hizmet sağlayıcılar, cezaevinden çıkıp kendi toplumlarına dönen kadınların en önemli ihtiyaçlarından birinin madde kullanımı tedavisi olduğu konusunda hem fikirdir. Ancak, Berman'ın da bahsettiği gibi yoksullar için toplum temelli madde kullanımı tedavisi kısıtlıdır ve bu durum kadınlar için daha da kısıtlı bir haldedir. Özellikle çocuğu olan kadınların çocukları ile birlikte kalabilecekleri tedavi tesisleri daha da yetersizdir (Berman,2005:175). Bahsedilen bu kadınların, madde kullanımı tedavisine başlamaları ve tamamlayabilmeleri için cinsiyete bağlı özel ihtiyaçlarına (çocuk bakımı gibi) verilmesi gereken önem ortadadır. Eski haline geri dönme durumunun, kadınların tekrar suç işlemesinde en dikkat çeken faktörlerden biri olduğunu düşündüğümüzde, kadınların zaman içerisinde sakin bir hayata kavuşmaları için yardımcı olmada cinsiyet temelli unsurlara dikkat etmek oldukça önem kazanmaktadır (Freudenberg, 1998: 89-93).

5.2. Kişisel İhtiyaçlar

Cezaevine giren kadınların çoğunluğunun sağlık düzeyleri, vücutlarına zarar veren kötü yaşam koşulları, yoksulluk ve ihtiyaçları olan yardımı almalarını engelleyen istismar durumları sebebiyle düşüktür (Bloom, Owen, Covington, 2003:9). Kadınları suç davranışı içerisinde bulunmaya iten deneyimler genellikle uyuşturucu kullanımı, fuhuş, yoksulluk, işsizlik, aile içi şiddet ve travmadır. Bu sebepler aynı zamanda kadınları HIV ve Hepatit C hastalıkları açısından da risk altında bırakır (Jacob, Braithwaite ve Newkirk, 2006:464-465). Mahkûm kadınlar arasında HIV+ olma olasılığı mahkûm erkeklerden 3 kat daha fazladır, bu oran aslında toplumsal hayatta tam tersidir: HIV bulaşma olasılığı erkeklerde kadınların 2 katıdır (Doolen, 2002:1-9). Bu kadınların pek çoğu, cezaevindeyken akut ve kronik fiziksel ve ruhsal sorunları için ilk kez düzenli tıbbi tedavi görmektedir (Berman, 2005:10). Cezaevinden çıktıklarında ise kendi sağlık bakımlarından sorumlu olmak zorunda kalacak ve yalnızca fiziksel sağlıklarını değil ruhsal sağlıklarını da etkileyen hastalıkları için yeterli sağlık hizmeti alabilmenin yolunu arayacaklardır.

Araştırmacılar ve akıl hastalıkları uzmanları, kadınların ruhsal sorunlarıyla yasadışı faaliyetlere katılımları arasındaki ilişkiye yoğunlaşmaktadır. Ülkede mahkûm olan kadın nüfus arasında, ruhsal hastalık teşhisi koyulan kadın sayısında bir artış gözlenirse de, mahkûm kadınlarla çalışan avukat ve doktorlar sorunun gerçek boyutunun alarm veren son istatistiklere göre daha ciddi olduğu kanısındalar (Steadman ve Veysey, 1997:1-12). Richie'ye göre, cezaevinde herhangi bir tedavi görmeyen kadınlar, çıktıklarında topluma ciddi, kalıcı ve tedavi gerektiren ruhsal problemlerle dönüyorlar. Bu ihtiyaçlar karşılanmadan kaldığında ise, topluma başarılı şekilde uyum sağlamalarında ciddi engeller söz konusu olmaktadır (Richie, 2001:374).

Kişisel ihtiyaçları, kadının yalnızca sağlığıyla ilgili değildir, aynı zamanda özgüven ve güç kazanmalarıyla da ilgilidir. Bazı yazarlar (O'Brien, 2001:292), toplumsal yaşama başarılı şekilde yeniden katılan kadınların, mahkûmiyetten itibaren içsel değişim işaretleri verdiklerini tespit etmiştir. Bu içsel değişimler gündelik yaşamlarını idame ettirme, ilişkisel yetkinlik kazanma, fiziksel sağlığını geliştirmek için kararlar alabilme ve umut edebilmek için etkin olduğu hissini kazanması anlamına gelmektedir. Kendi kendine yeterlik durumu, kişinin hayatındaki olayları şekillendirebilme ve düzenleyebilme yeteneğine ilişkin düşüncelerinden kaynaklanır (Bandura, 1982:122). Kendine yeterlik kapsamına, gündelik yaşamın zorluklarına karşı kişisel bir güç geliştirmek, ihtiyaç ve istekleri belirlemede inisiyatif geliştirmek ve eylemde bulunma yeteneğini geliştirmek girer. Cezaevinden yeni çıkmış bir kadın, korkularını sınavan ve tehdit eden faaliyetleri yönetmesi için yeni beceriler kazanmasını sağlayan tecrübeler yaşadığında kendi kendine yetebilme becerisi kazanma ve/veya geliştirme eğilimindedir (O'Brien, 2001:291-292). Kendine yeterlik durumu aynı zamanda destekleyici kişilerarası ilişkilerle de güçlendirilebilir.

5.3. İlişkisel İhtiyaçlar

Kadınsal deneyimler, erkeklerin aksine, genellikle özerklik veya bağımsızlığını kazanmak olarak tanımlanan gelişimsel görevlerle ifade edilir (Berman, 2005:30). Son dönemdeki gelişim modelleri, kadınların hayatları boyunca refah düzeyini yükseltmek için ilişkilerin önemini gözler önüne sermektedir. O'Brien tarafından 2001'de yapılan bir araştırmadaki kadınlar için, sosyal ilişkilerin yalnızca mahkûmiyetin bitiminde değil mahkûmiyet sürecinin yönetimi açısından da hayati önem taşıdığı görülmüştür. Ancak bütün ilişkilerin eşit derecede önemli olduğu söylenemez.

Kadınların cezaevindeyken karşılaştığı en zorlayıcı endişelerinden biri de ayrı kaldıkları süre içerisinde çocuklarının sağlığı ve iyi durumda olmasıdır. Yalnızca bu gerçek bile pek çok kadın mahkûmun yaşadığı deneyimi şekillendirmektedir. Kadın, çocuğunun gündelik yaşamında iyi durumda olması konusunda endişe duyar, çünkü mahkûmiyeti süresince önemli aile bölünmeleri yaşanır ve çocuklar birkaç kez yer

değiştirir. Daha önce bahsedildiği üzere, mahkûm kadınların %65'i hapse girmeden önce küçük yaştaki çocukları ile birlikte yaşamakta ve çocuğun bakımını birinci derecede üstlenmektedir. Mahkûmiyet bitiminde ise kadının çocuklarının bakımını yeniden üstlenme ihtimali erkeklerden daha fazladır (Hairston, 2002:3). Mahkûmiyet sonrası topluma katılma çalışmalarına konu olan ve kendileriyle görüşmeler yapılan kadınlar, çocuklarıyla birleşmelerini en önemli önceliklerinden biri olarak belirtmişlerdir. Yine de kadınların çocuklarıyla birleşmeleri konusu, yüzleşmeleri gereken duygusal anlamda yoğun ve zorlayıcı bir süreçtir. Kadınlar, mahkemeye çıkmalarını gerektiren hukuki süreçlerden geçmek durumunda kalabildikleri gibi, çocuklarını tamamen kaybetmemek için çeşitli programlara katılmak ve çocuk esirgeme sisteminin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmek zorunda da olabilir. Bunun anlamı, başka sorumlulukların yanı sıra, lojistik zorluklar da yaratacak olan denetim ve program yükümlülükleri arasında bir denge kurmaları gerektiğidir (Berman, 2005: 32). Son olarak, çocuklarıyla birleşme ve birinci derecede bakımını üstlenme konusu kadınların çoğu için başlıca hedef olmasına rağmen, bu, hem zaman alan hem de stresli bir süreçtir.

O'Brien'in 2001'deki çalışmasında, pek çok kadın, aile bireyleriyle özellikle de anneleriyle yıpranan ya da kırılan ilişkilerini tamir etmenin gerekli ve öncelikli olduğunu düşünmektedir ve mahkûmiyet bitiminde anneleriyle aralarındaki ilişide zorlukları aşmak, kadının gelişme duygusuna katkıda bulunmuştur. Ailesiyle olan ilişkileri kadının hayatında olumlu ve olumsuz etkilet bırakabilir. Aile bireyleri genellikle bu kadınların bağımlılık ve suç işleme dönemlerinde yıllarca süren bir ihmal ve acıya katlanmak durumunda kalmışlardır. Pek çok ailede uyuşturucu kullanımı veya suç işleme eğilimi görülmüştür. Ancak yine de vakaların çoğunda aileler, destek ve kaynak temini için çok önemli unsurlardır.

5.4. İlave Zorluklar: Çakışan İhtiyaçlar

Cezaevinden çıktıktan sonra kadınların yüzleşmek zorunda kaldığı sorunlar, bu bölümde listelenen hizmetsel yardımlardan çok daha karmaşık bir yapıdadır. Hatta bu kadınların talep ve ihtiyaçları genellikle birbirleriyle çakışan ve birbirini şiddetlendiren endişe ve stres faktörlerinden oluşan karmaşık bir ağ biçimindedir. Richie'nin çalışmasında bahsedildiği gibi, bu kadınlar, serbest kaldıktan sonra karşılaştıkları başlıca sorunlardan birinin, birden fazla olan gereksinimlerinin sürekli tekrar etmesi durumu olduğunu ifade etmişlerdir (Richie, 2001:380).

Çakışan gereksinimlerin bir arada bulunması, kadının başarılı bir uyum sürecinden geçmesini engelleyebilir. Kadın, çocuklarının velayetini yeniden alabilmek için yaşayabileceği bir eve ihtiyaç duyar, ev tutabilmek için bir işe ihtiyaç duyar, bir işte çalışabilmek için bağımlılığından kurtulabileceği bir tedaviden geçmesi gerekir. Bunun

yanında eğer çocukları devlet gözetiminde ise çocuklarıyla başlangıçtaki etkileşimi yalnızca mesai saatleri içerisinde olacaktır. Kadının bütün bu gereksinimleri giderek katlanır ve birbirlerini etkiler. Herhangi bir sosyal destek olmaksızın bu çakışan ihtiyaçları karşılamak, kadının uyum sürecindeki zorluklarla başetme başarısını ciddi anlamda kısıtlayabilir, çünkü bu ihtiyaçların her biri hem zaman alıcı hem de stres ve gerginlik yaratıcı görevlerdir.

Buna ilaveten, bu kadınların günlük rutinlerini düzenleyebilmeleri için gereken bağımsızlığın, mahkûmiyet sürecinde tamamen ellerinden alınmış olduğunu unutmamamız gerekir. Serbest kaldıklarında, yapılması gerekenleri planlama konusunda tek sorumlu kendileri olacaktır, ancak asıl sorun onların bunu yıllardır yapmamış olmalarıdır.

Tüm bu gerçekler göz önünde bulundurulduğunda, ıslah merkezlerinden çıkan bu kadınlara gerçek yardımı sunabilmek için tasarlanacak bir programda olması gereken özellikleri bir sonraki bölümde inceleyebiliriz.

6. İHTİYAÇLARA YÖNELİK PROGRAMLAR

Bir önceki bölümde bahsedilen ihtiyaçlar, farklı araştırmalar tarafından kadının topluma katılma sürecinde önemli görülen unsurlardır. Örneğin, Jacobs, çocukların varlığını, ilişkileri, istismarı, daha önceki travmaları, ruhsal problemleri ve mesleki becerileri kadının uyumundaki kilit unsurlar olarak görmektedir (Jacobs, 2001:466). Daha sonraki araştırmalar ise, bu değişkenlerin, özellikle istismar, ilişkiler ve ruhsal sorunlarla ilgili olanların, sabıka kaydı ve mevcut işlenen suçla olduğu kadar cezaevinde kötü muameleyle de bağlantılı olabileceğini göstermiştir (Van Voorhis, 2001:4). Welsh, Anglin ve Prendergast (1993) ise, kadınların, çocuklarla etkileşim kurmak ve devam ettirmek, kendine yeterli hale gelebilmek için çalışırken eğitim almak ve yeterli düzeyde sağlık hizmetinden faydalanmak dâhil olmak üzere toplumsal tedavi ortamlarında kendilerine özgü gereksinimleri olduğunu gözlemlemişlerdir. Diğer bir sorun da, kadınlara kaspamlı destek sunacak olan koordineli sistemlerin olmayışıdır (konut, mesleki eğitim, istihdam, ulaşım, aile birleşimi, çocuk bakımı, uyuşturucu ve alkol tedavisi, akran desteği ve cezaevinden çıktıktan sonraki bakım gibi).

Richie, mahkûmiyet sonrası toplumsal yaşama katılan kadınlara daha iyi ve faydalı hizmetlerin sunulması için serbest kaldıktan sonraki uyum programlarının sahip olması gereken dört kilit unsurdan bahseder: güçlendirme yaklaşımı, toplumsal gelişim, toplumsal rehberlik ve kapsamlı programlar.

6.1. Güçlendirme veya Bilinçlendirme Yaklaşımı

Paulo Freire'nin 1970'teki çalışmalarına dayanan güçlendirme veya bilinçlendirme yaklaşımında, bir kişinin davranışı üzerindeki çoklu etkileri anlayabilme düzeyi, o

kişinin bireysel değişim yapabilme yeteneği üzerindeki temel etkileyici unsurdur. Güçlendirme yaklaşımı, yasadışı faaliyetlere karışan kadınlara uyarlandığında, kadınların kişisel seçimlerinin yapısal etkilerini anlayabilmelerine yardımcı olacak stratejiler geliştirmeleri için bir müdahale süreci başlatır (Richie, 2001:385). Bu durum, kendini suçlama veya sadece özgüvene dayalı yaklaşımların zıttıdır. Umut etme duygusu geliştirme, geleceğe yönelme ve sorumluluk almaya istekli olma, bu programların başarısının ölçülebileceği hedefler olarak tanımlanmaktadır. Bu ülkede büyük oranda tutuklanan kadınların deneyimlerini açıklayan ümitsizlik ve çaresizlik hisleri dikkate alındığında, bu programların böylesi bir yaklaşımı benimsemeleri büyük önem kazanmaktadır.

6.2. Toplumsal Gelişim ve Toplum Rehberliği

Hizmet sağlayıcılarının, kadının güçlü yönlerine odaklanmaları ve kadının sosyal destek ağından ayrı tutularak başarılı bir şekilde tedavi edilemeyeceğini bilmeleri gerekmektedir. Geniş kapsamlı hizmetleri bünyesinde barındıran koordinasyon sistemleri, devamlı bakım modelini teşvik etmektedir (Covington, 2002:55). Pek çok kişi, yaşadığı yere yakın olan hizmetlerden faydalanmak ister ve bu yaklaşım mahalle düzeyinde bir koordinasyonu ve bir önceki bölümde bahsedilen ihtiyaçlara sahip olan bu kesimle çalışacak olan toplumun kapasitesinin güçlendirilmesini gerektirir. Böylesi kapsamlı bir yaklaşım, mahkûmiyetle başlayan ve serbest kaldıktan sonra toplumsal yaşama tam anlamıyla katılmayı sağlamakla devam eden sürdürülebilir bir tedavi, iyileşme ve destek hizmetlerini sunmayı hedefler (Richie, 2001:368-389).

Kadınların hapisten çıktıktan sonra topluma uyum sağlamasına yardımcı olmada başarılı olan programların çoğu, benzer deneyimlerden geçmiş veya onlardan etkilenmiş olan kadınları işe alır. Kadının, 'kendisi gibi' olduğunu düşündüğü biriyle ne derece akran ve/veya rehberlik iletişimi içerisinde olduğu önemlidir. Kadının içinde yaşadığı muhitteki başarılı rol modelleri tespit edebilmesi, onlardan bir şeyler öğrenebilmesi ve toplum rehberliği bu noktada kilit önem kazanmaktadır.

6.3. Geniş Kapsamlı Programlar

Toplumsal gözetim altında bulunan veya cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal yaşama geçiş sürecinde olan kadınlar, genellikle parçalı hizmetler sunan pek çok hizmet sağlayıcı arasında gidip gelmek zorunda kalır. Çeşitli raporlarda kendileriyle mülakat yapılan bu kadınların pek çoğu, madde kullanımı, cezai adalet, kamu sağlığı, istihdam, konut temini ve çocuk bakımı gibi alanlara eğilen bu sistemler arasındaki koordinasyonun çok düşük seviyede kaldığını ifade etmektedir. Hoskins, 2000 yılında yaptığı araştırmasında, toplumsal tedavi hizmetlerinin toplumsal ıslah yükümlülükleriyle uyumlu hale getirilmediği durumlarda, beklentilerin çakışması tehlikesinden

bahseder. Buna göre, bu çatışmalar ancak Cinsiyete Yönelik Stratejiler Yaklaşımı (Whitaker, 2000:5) ve koordineli bir vaka yönetiminin yanı sıra, toplumsal ıslah ve tedavi personeliyle geliştirilen ortaklıklar sayesinde en aza indirilebilir.

Covington 2002'deki araştırmasında, geçiş sürecindeki her kadının, bütüncül ve kültürel duyarlılık çerçevesinde kendisine toplum içerisinde hizmet verecek koordineli ve geniş kapsamlı hizmetlerle desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Kadının toplumsal yaşama katılımına destek verecek organizasyonlar arasında ruhsal sağlık sistemleri, alkol ve uyuşturucuyla ilgili programlar, aile içi şiddet veya cinsel şiddet mağdurları için programlar, aile hizmetleri kuruluşları, acil durum barınakları, gıda ve maddi yardım programları, eğitim, meslek eğitimi, istihdam hizmetleri, sağlık hizmetleri, çocuk esirgeme sistemi, ulaşım, çocuk bakımı, çocuk hizmetleri, eğitim kuruluşları, kişisel gelişim grupları, kadın alt grupları olan organizasyonlar, tüketici savunma grupları, boş vakit etkinlikleri, inançla ilgili kuruluşlar ve toplumsal hizmet kulüpleri yer almaktadır.

Geniş kapsamlı modeller ile diğer entegre ve bütüncül yaklaşımlar oldukça etkin olabilir, çünkü bu sistemler birden çok hedef ve ihtiyaca koordineli şekilde yönelirken, hizmetlere kolay erişim imkanı sunmaktadır (Reed ve Leavit, 2000:3). Geniş kapsamlı modeller, gerekli kaynakların kişiselleştirilmiş destek planı olarak tasarlanması fikrinden doğmuştur (Malysiak, 1997:12). Bu modeller, hem faydalanan kişiler düzeyinde, hem de sistem düzeyinde bağlantılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Geniş kapsamlı hizmetlere duyulan ihtiyaç, toplum içerisinde kısıtlı hizmetlere sahip bazı bölgelerden gelen, birden fazla ve karmaşık ihtiyaçları olan kişiler için daha da önemli boyutlardadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Kadınların siyasal sosyal ve ekonomik hayatta artan şekilde yer almaya başlaması ile birlikte kadın mahkûmiyetinde de bir artış olduğu değerlendirilebilir. Bu nedenle cezaevinden çıkan kadınların toplumsal yaşama katılımı konusu giderek daha da fazla önem kazanmaktadır. Günümüzde 210 binden fazla kadın Amerikan hapishanelerinde yatmaktadır. Her yıl 100 binden fazla kadın hapisten çıkmakta ve bu sayı son on yıldır sürekli artmaktadır. İslahevinden çıkan kadınların %58'i önümüzdeki 3 yıl içerisinde yeniden yakalanacak ve %40'ı yeniden mahkûm olacaktır. Bu sebeple, cezaevinden çıkan kadınların topluma katılımındaki başarı oranının neden bu kadar düşük olduğunun araştırılması gerekmektedir.

Kadın ve erkekler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk fark suç kariyerine tırmanma yoludur. Kadınlar yüksek oranda fiziksel ve/veya cinsel istismara maruz kalmakta, yoksulluk çekmekte ve bu yaşam koşullarının madde kullanımı ile bir-

leşmesi de kadınların suçta başvurma sebepleri haline gelmektedir. Erkeklerle aralarındaki bir diğer fark ise mahkûm kadınlar arasındaki ruh sağlığı problemlerinin ve uyuşturucu kullanımının yaygınlığıdır. Cezaevinden çıkan kadınlar için bu sorunlar uyumu zorlaştıran etkenler olarak hayatlarını etkilemeye devam etmektedir.

Mahkûmiyet sonrası topluma katılma süreci kadınlar için olağanüstü düzeyde karmaşık bir niteliktedir. Pek çok durumda çocuklarına kavuşmak kadın için birinci öncelik ve en büyük motivasyondur, ancak bunun yanı sıra, barınma, iş bulma, madde kullanımı tedavisi ve şartlı tahliye koşullarına uyumlu şekilde davranma gibi pek çok konuyla da ilgilenmesi gerekmektedir. Bütün bu faaliyetler kadının zamanını almakta ve zaman yönetimi sorunları, stres, kızgınlık ve çoğunlukla madde kullanımı tedavisine gidememe veya şartlı tahliye memuru ile görüşmeyi kaçırma gibi tahliye koşullarını ihlal etmesine yol açmaktadır. Bu sebeple kadınlar için düzenlenen topluma katılım programlarında bütün bu koşulların dikkate alınması gerekmektedir.

Başarılı bir program tasarlanabilmesi için kadınların özel ihtiyaçlarına hitap eden çok çeşitli hizmetlerin sunulması gerekmektedir. Aynı zamanda bu hizmetlerin, kadının mahkûmiyet sonrası döndüğü toplum içerisinde uygulanması şarttır. Daha önce topluma katılım sürecinden geçmiş olan kadınların görevlendirildiği programların etkin programlar olduğu anlaşılmaktadır. Geniş kapsamlı hizmetler, birden çok amaca koordine şekilde hizmet eden ve hizmete erişimi kolaylaştıran en iyi seçeneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cezaevinden çıkan kadınların yaşadıkları somut sorunlar konusundaki araştırmalar ve toplum içerisinde yüzleşmek durumunda kaldıkları daha geniş kapsamlı konuların analizinde, sosyal reforma duyulan ihtiyaca dikkat çekilmektedir. Bu reformun niteliği, gelişmiş hizmet dağıtımı ve kadınların şartlı tahliye koşullarının daha esnek hale getirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Kadınlar, cezaevinden çıktıklarında çok çeşitli hizmetlere ihtiyaç duyarlar. Bu hizmetlerin onların erişimine açık hale getirilmesi ve özellikle en çok ihtiyaç duyulan alanlara (madde kullanımı tedavisi gibi) veya kadınlara özel ihtiyaçlara (çocuk bakımı veya üreme sağlığı hizmetleri gibi) yönelmesi gerekmektedir. Bu sebeple, kadınların bu tür hizmetlere erişimini kolaylaştırmak için, yerleşim yeri düzeyinde bir toplumsal kaynak yatırımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Geniş kapsamlı hizmetler, kadınların toplumsal yaşama katılımı için en etkin programlardan biri olarak bilinmektedir. Mevcut geniş kapsamlı hizmet programlarına yatırım yapmak ve yeni programlar açmak, bu tür hizmetleri daha fazla kadına ulaştırmayı sağlayacaktır. Ancak bu programların değerlendirilmesi ve farklı toplumlar içerisinde tekrarlanması gerekmektedir. Aynı zamanda kadın mahkûmiyetinin bireysel

ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmaların artmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Son olarak, cezaevinden çıkan kadınların gözetiminden sorumlu memurların daha esnek olmasında da fayda olacaktır. Kadının karşı karşıya kaldığı farklı gereksinim ve zorluklar bir araya geldiğinde onun zamanla nasıl yarıştığını anlayabilmek önemlidir. Bu gerçeklerin dikkate alınmaması ise, cezai adalet sisteminin gereklerinin yerine getirilememesine ve tekrar suç işleme oranının artmasında pay sahibi olacaktır.

Çalışmanın temel meselesi olan kadın mahkûmların cezaevi sonrası durumlarının düzeltilmesi için öncelikle bu sorunların neler olduğunun bilinmesine ve kabul edilmesine ihtiyaç vardır. Sorunların tespitinden sonra ise yukarıdaki bölümlerde de değinilen bilimsel çalışmalar sonrası ortaya çıkan sonuçların (kanıtların) ışığında mevcut politikaların revize edilmesi ya da ihtiyacı karşılamaması halinde yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Yeni ya da yenilenen politikaların da eleştirel bakış açısına sahip bilimsel yöntemler kullanan akademisyenlerce analiz edilmesi ve yeni sonuçlar (kanıtlar) ortaya konması önemlidir. Bu sayede toplumsal sorunlara çözüm yolları aranırken politika belirleyicilerin bilimsel gerçekleri (kanıtları) kriter olarak ele almaları sağlanabileceği gibi mevcut sosyal politikaların hem mahkumiyet sonrası tekrar suç işleme riskini düşüreceği hem de bu politikaların kadınların sosyal hayata uyumundaki sorunları en aza indireceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aebi, M. and Delgrande, N. (2008). SPACE I. Council of Europe Annual Penal Statistics. Survey 2006. http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/prisons_and_alternatives/statistics_space_i **Erişim tarihi 10.11.2008.**
- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 319-361.
- Agnew, R., Broidy, L. (1997). **Gender and crime: A general strain theory perspective.**
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. **American Psychologist**, 37, 122-147.
- Berman, J. (2005). **Women offender transition and reentry: Gender responsive approaches to transitioning women offenders from prison to the community.** Washington, DC: U.S. Department of Corrections, National Institute of Corrections. ss. 1-44.
- Bloom, B., Owen, B., & Covington, S. (2003). **Gender-responsive strategies: Research, practice, and guiding principles for women offenders.** Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections. ss. 1-12.
- Bloom, B., & Covington, S. (2009). **Addressing the mental health needs of women offenders.** **American Psychological Association**, 160-176.
- Bui, H. N., & Morash, M. (2010). The impact of network relationships, prison experiences, and internal transformation on women's success after prison release. **Journal of Offender Rehabilitation**, 49(1), 1-22.
- Cardelli, A.P., (1997), **Violence And Intimacy, An Overview, Violence Between Intimate Partners, Patterns, Causes, And Effects**, Ed. Cardelli, A.P. Alyn & Bacon, Needham Heights, Ma.
- Carlson, B., Shafer, M., & Duffee, D. (2010). Traumatic histories and stressful life events of incarcerated parents II: Gender and ethnic differences in substance abuse and service needs. **The Prison Journal**, ss. 494-515.
- Center for Substance Abuse Treatment (CSAT) (1999). Substance abuse treatment for women offenders: Guide to promising practices. **Technical Assistance Publication (TAP) Series 23.** Rockville, MD: U.S. Department of Health and Human Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration.

"Cezaevlerinde Dört Bin Kadın Mahkûm Var" [http://www.haberx.com/cezaevlerinde_4_bin_kadin_var\(17,n,10398010,28.aspx](http://www.haberx.com/cezaevlerinde_4_bin_kadin_var(17,n,10398010,28.aspx)/**Erişim Tarihi : 30.09.2014**

Covington, S. (2002). Helping women recover: Creating gender-responsive treatment. In S.L.A. Straussner & S. Brown (Eds.). **The handbook of addiction treatment for women**. s.52-72. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Currie, J., & Widom, C. (2010). Long-term consequences of child abuse and neglect on adult economic well being. **Child Maltreatment**, s. 111-120

Dehart, D. (2005). **Pathways to prison: Impact of victimization in the lives of incarcerated women**. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections.

Demirbaş, T., 2001. **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 340.

Doolen, D., Jones, R., Moore, K., Green, D., Newkirk, C., Rehtine, D., et al. (2002). **Incarcerated women, HIV/AIDS and Hepatitis C: Challenges inside the walls and beyond. Positive Populations**, 3 (5), ss. 1-9.

Evans, L. (2006). Locked Up, Then Locked Out: Women Coming Out of Prison. **Women & therapy**, 29(3/4), ss. 285-308.

Fogel, C.I. (1993). Hard time: The stressful nature of incarceration for women. **Issues in Mental Health Nursing**, 14, ss. 367-377.

Freire, P. (1970). **Pedagogy of the oppressed**. New York: Continuum.

Freudenberg, N., Wilets, I., Greene, M. & Richie, B. (1998). Linking women in jail to community services: Factors associated with rearrest and retention of drug-using women following release from jail. **Journal of the American Medical Women's Association**, s. 53, 89-93.

Gido, & Dalley. (2009). **Women's mental health issues across the criminal justice system**. New Jersey: Pearson.

Greenfeld, L.A. & Snell, T.L. (1999). **Women Offenders**. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics. ss. 1-14.

Gottschalk, L.H., (2009), Transgendering Women's Space: A Feminist Analysis of Perspectives from **Australian Women's Studies International Forum**, No: 32, ss. 167-178.

- Hairston, C. (2002). Prisoners and families: Parenting issues during incarceration. Paper presented at the U.S. Department of Health and Human Services, From **Prisons to Home Conference**, Washington, DC.
- Harlow, C.W. (2003). **Education and Correctional Populations**. Washington DC: Bureau of Justice Statistics. ss.1-12.
- Hearn, J., (1998), *The Violences of Men Talk about and How Agencies Respond to Men's Violence Against Women*, **Sage**, Thousand Oaks, Ca.
- Hoskins, R. (2000). Maricopa County partnership network responds to female substance abusers in the criminal justice system. P. Modley (Ed.), **Annual review of topics in community corrections: Responding to women offenders in the community** (ss. 4-6). **Washington, DC: National Institute of Corrections**.
- Jacob, K.R., Braithwaite, R.L. & Newkirk, C.F. (2006). **At the Intersection between Poverty Race and HIV Infection: HIV-related Services for Incarcerated Women**. **Infectious Diseases in Corrections Report**. 9(6/7). Providence, RI: Brown Medical School, Office of Continuing Medical Education. ss. 461-511.
- Jacobs, A. (2001). Give 'em a fighting chance: Women offenders reenter society. **Criminal Justice Magazine**, 16(1), ss. 44-47.
- Kellman, L. (2001). **1997 Releases: Three-Year Post Release Follow-Up**. New York: State of New York Department of Correctional Services. ss. 1-4.
- King's College London. (2007). **World Prison Brief**. Retrieved from <http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/> (erişim tarihi 3.12. 2008)
- Langan, P.A. & Levin, D.J. (2002). **Recidivism of Prisoners Released in 1994**. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics. ss. 1-16.
- Marcus-Mendoza, S. (2011). Feminist therapy with incarcerated women: Practicing subversion in prison. **Women and Therapy**, ss. 77-92.
- McDaniels-Wilson, C., & Belknap, J. (2008). The extensive sexual violation and sexual abuse histories of incarcerated women. **Violence against Women**, 1090-1127.
- Mumola, C.J. (1999). **Substance Abuse and Treatment**, State and Federal Prisoners, 1997. Washington DC: Bureau of Justice Statistics. ss. 1-16.

- Mumola, C.J. (2000). **Incarcerated Parents and Their Children**. Washington DC: Bureau of Justice Statistics.
- O'Brien, P. (2001). "Just Like Baking a Cake": Women Describe the Necessary Ingredients for Successful Reentry After Incarceration. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 82(3), ss. 287-295.
- O'Brien, P. (2001b). **Making It in the "Free World": Women in Transition from Prison**. Albany, NY: State University of New York Press.
- Raj, A., Rose, J., Decker, M., Rosengard, C., Hebert, M., Stein, M., & Clarke, J. (2008). Prevalence and patterns of sexual assault across the life span among incarcerated women. **Violence against Women**, 528-541.
- Reed, Beth Glover and Maureen E. Leavitt. (2000). Modified wraparound and women offenders in community corrections: Strategies, opportunities, and tensions. In M. McMahon (Ed.), **Assessment to Assistance: Programs for Women in Community Corrections** (ss. 1-106). Lanham, MD: American Correctional Association.
- Reisig, M., Holtfreter, K., & Morash, M. (2006). Assessing recidivism risk across female pathways to crime. **Justice Quarterly**, 384-405.
- Reynolds, Kelli. (2013). The Accessibility of In-Prison Programming for Female Offenders and Their Gender Specific Needs. In BSU Honors Program Theses and Projects. Item 33. at: http://vc.bridgew.edu/honors_proj/33
- Richie, B. (2001). Challenges incarcerated women face as they return to their communities: Findings from life history interviews. **Crime & Delinquency**, 47(3), ss. 368-389.
- Sabol, W.J., Minton, T.D., & Harrison, P.M. (2007). **Prison and Jail Inmates at Midyear 2006**. Washington, D.C.: Bureau of Justice Statistics. ss. 1-22.
- Spjeldnes, S., & Goodkind, S. (2009). Gender differences and offender reentry: A review of the literature. **Journal of Offender Rehabilitation**, 48(4), 314-335.
- Steadman, H.E. & Veysey, B. M. (1997). Providing services for jail inmates with mental disorders. In National Institute of Justice Research: In **Brief (U.S. Department of Justice Publication No. NCJ 162207)**. Washington, DC: U.S. Department of Justice. ss. 1-12.

- U.S. Dept. of Justice, Bureau of Justice Statistics, & U.S. Dept. of Justice, Federal Bureau of Prisons. (2000.) **Survey of Inmates in State and Federal Correctional Facilities**, 1997 [Computer file]. ICPSR ed. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research [producer and distributor].
- U.S. Dept. of Justice, Bureau of Justice Statistics, & U.S. Dept. of Justice, Federal Bureau of Prisons. (2013.), **Jail Inmates at Midyear 2013 - Statistical Tables** <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/jim13st.pdf>
- Van Voorhis, P., Pealer, J., Presser, L., Spiropoulos, G., & Sutherland, J. (2001). **Classification of women offenders: A national assessment of current practices and the experiences of three states**. Cincinnati, OH: University of Cincinnati, The Center for Criminal Justice Research, s. 4.
- Walmsley R., **World prison population list**. 13th edn. Home Office research development and statistics directorate: international centre for prison studies. London: KCL, 2013.
- Wellisch, J., Anglin, M.D., & Prendergast, M.L. (1993). Treatment strategies for drugabusing women offenders. In J.A. Inciardi (Ed.), **Drug treatment and criminal justice** (ss. 5-25). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Whitaker, M.S. (2000). Responding to women offenders: Equitable does not mean identical. In P. Modley (Ed.), **Annual review of topics in community corrections: Responding to women offenders in the community**. Washington, DC: National Institute of Corrections, s. 5.